

EOC
EUROASIAN
ONLINE
CONFERENCES

GERMANY CONFERENCE

**INTERNATIONAL CONFERENCE ON
SCIENCE, ENGINEERING AND
TECHNOLOGY**

Google Scholar

zenodo

OpenAIRE

doi digital object
identifier

eoconf.com - from 2024

INTERNATIONAL CONFERENCE ON SCIENCE, ENGINEERING AND TECHNOLOGY:
a collection scientific works of the International scientific conference –
Gamburg, Germany, 2025 Issue 5

Languages of publication: Uzbek, English, Russian, German, Italian, Spanish,

The collection consists of scientific research of scientists, graduate students and students who took part in the International Scientific online conference « **INTERNATIONAL CONFERENCE ON SCIENCE, ENGINEERING AND TECHNOLOGY** ». Which took place in Gamburg, 2025.

Conference proceedings are recommended for scientists and teachers in higher education establishments. They can be used in education, including the process of post - graduate teaching, preparation for obtain bachelors' and masters' degrees. The review of all articles was accomplished by experts, materials are according to authors copyright. The authors are responsible for content, researches results and errors.

TALABALAR MULOQOTINI RIVOJLANTIRISHNING PEDAGOGIK “UNIVERSITY OF ECONOMICS AND PEDAGOGY”

Zaynobidinov Dilshodbek Qobilovich

“Ijtimoiy-gumanitar fanlar” kafedrası dotsenti

Annotatsiya: Ushbu maqolada zamonaviy pedagogik jarayon va unda kommunikator pedagogning ishiga aloqador tamoyillarni farqlash, pedagogik faoliyatni samarali tashkil etish uchun har bir auditoriyada sog'lom muhitni yaratishda pedagogning muloqotiga qo'yilgan muhim shartlar, o'qituvchida o'zining o'quvchi, talabalariga ta'sir ko'rsatishning asosiy mexanizmlarini bilish va ta'lim-tarbiya jarayonida qo'llay olish malakalari bo'yicha fikr yuritiladi.

Kalit so'zlar: muloqot, etika, g'oya, ekstrolingvistik va paralingvistik, kommunikator, mexanizm, dunyoqarash, ta'sirchanlik, ishontirish, e'tiqod.

Аннотация: В данной статье рассматриваются современный педагогический процесс и принципы, связанные с работой педагога-коммуникатора, важные условия, заложенные в диалоге педагога при создании здоровой среды в каждой аудитории для эффективной организации педагогической деятельности, знание у учителя основополагающих механизмов воздействия на своих учеников и студентов и навыков их применения в учебно-воспитательном процессе.

Ключевые слова: коммуникация, этика, идея, экстралингвистические и паралингвистические аспекты, коммуникатор, механизм, мировоззрение, влияние, убеждение, вера.

Annotation: In this article, the modern pedagogical process and the principle associated with the work of the communicator educatorillarni differ, in order to effectively organize pedagogical activity, the important conditions put in the dialogue of the educator in creating a healthy environment in each auditorium, the teacher should know the basic principles of influencing his / her pupils, students, and the skills of applying them in

Keywords: communication, ethics, idea, extralinguistic and paralinguistic, communicator, mechanism, worldview, influence, persuasion, belief.

Bugun yurtimizda yashayotgan har bir fuqaro, ongli inson mamlakatimiz taraqqiyotining oldinga bosishi, taraqqiyot topgan davlatlar bilan hamkorlikda rivojlanishi uchun zarur shartlarni bilish bilan birga, shu ezgu maqsadni amalga oshirishga munosib hissa qo'shuvchi yosh avlodni har tomonlama yetuk barkamol shaxslar qilib voyaga yetkazishda ta'lim-tarbiya tizimini modernizatsiya qilish zarurligini anglab yetmoqda.

Prezidentimiz Sh.M.Mirziyoyev o'z nutq va ma'ruzalarida alohida ta'kidlaydilar. Bugungi shiddatkor hayot odamlar bilan bimalol muloqot qila

oladigan, yaxshini yomondan ajrata oladigan, xayotning pastu - baland ko'chalarida aql - zakovat bilan to'g'ri yo'lni topishga qodir bo'lgan barkamol avlodni tarbiyalab yetishtirishni talab qilmoqda.

Yuqoridagi fikr-mulohazalardan kelib chiqib, talabalarni muloqot texnikasini rivojlantirish hozirgi kunning dolzarb vazifalaridan biridir.

Muloqot - odamlar o'rtasida birgalikdagi faoliyat ehtiyojlaridan kelib chiqadigan bog'lanishlar rivojlanishining ko'p qirrali jarayonidir. Muloqot (munosabat) birgalikda faoliyat ko'rsatuvchilar o'rtasida axborot ayirboshlashni o'z ichiga oladi. Bunda munosabatning kommunikativ jihati hisobga olinadi.

Muloqot qonuniyatlarini bilish hamda uni o'rnatish malakalari va qobiliyatlarini rivojlantirish har bir pedagog uchun muhimdir.

Pedagogika etika yoki muomila nuqtai-nazaridan har bir pedagog o'qituvchi sog'lom va ilg'or g'oyalarni targ'ib etuvchi, (g'oyalarni) ma'lumotni auditoriyaga yetkazayotganda eng birinchi navbatda uning ko'zlari loqayd bo'lmasligi, bu teran va faol qarash shogirdlarda ham shunga mos qarashni uyg'otishga erishmog'i lozim. Buning uchun u har bir ibora va jumlaning ichki e'tiqod va ishonch bilan ayta olishi, talaba yoki o'quvchi javob berganda uni juda diqqat bilan tinglab olishi kerak. Muloqotda nutq orqali ta'sir qilish bilan birgalikda ta'sirning noverbal vositalari borligini inobatga olib ko'z qarashlar ovoz va tovush imkoniyatlaridan ekstrolingvistik va paralingvistik usullardan foydalanish maqsadga muvofiqdir. Har bir muloqot aktlarida pedagog o'z o'quvchilari timsolida navbatdagi oddiy o'quvchi emas, balki ma'lum ma'noda dunyoqarashi shakllanib bo'lgan inson, shaxsni ko'ra bilish darkor.[1,93]

Zamonaviy pedagogik jarayon va unda kommunikator pedagogning ishiga aloqador quyidagi tamoyillarni farqlash mumkin:

1. Zamonaviy pedagogik jarayon ta'limni isloh qilishni talab qilganini inobatga olib o'qituvchi pedagog nafaqat bilim va ko'nikmalarni o'zgalarga "yetkazuvchi", balki asosan yoshlarni yangi va kerakli bilimlarni egallashga o'rgatish, ular bilish faoliyatini tashkil etib, boshqarishdan mustaqil fikrlashga o'rgatish yotadi. Buning uchun:

- talaba yoki o'quvchini mustaqil tarzda u yoki bu ma'lumotlarni izlab topishga, kutubxonada samarali ishlash yo'llariga va tez o'qishga o'rgatish;

- o'qigan materialni tushunish, asosiy fikrlarni ajratib olib foydali konspektlar tuzishga o'rgatish;

- ajratib olingan ma'lumotlar bilan ishlashga o'rgatish kerak.

2. O'z shaxsiy tashabbusi bilan pedagog o'quvchilarini ham hamkorlikda ishlashga o'rgatish, buning uchun esa, jamoa faoliyatida ham bajaruvchi, ham tashkilotchi ham tashabbuskor bo'lishga erishish lozim.

3. Har bir o'quvchini ma'naviy tomondan boy bo'lishga alohida e'tibor berib, kelajagini faqat halol va malakali mehnat tufayli baxtli bo'lishini tasavvur qilishga unday olish. :[2,212]

Ijtimoiy psixologik nuqtai-nazaridan olib qaraydigan bo'lsak, o'qituvchida o'zining o'quvchi, talabalariga ta'sir ko'rsatishning 3 ta asosiy mexanizmlari mavjud, bu:[3,327]

- 1.Ta'sirchanlik;
- 2.Ishontirish;
- 3.E'tiqod hosil qilish.

Birinchisi shunisi bilan xarakterliki, o'qituvchi o'z faniga layoqati, sadoqati, mehri bilan shunday ta'sir qiladiki, yoshlar bundan ta'sirlanib, o'sha fanga va berilayotgan ma'lumotlarga "rom" bo'lib qoladilar, bu narsa ularning hissiyotlariga, emotsiyalariga ta'sir ko'rsatadi. Shuning uchun ham bolalar nima uchun aynan o'qituvchining fanini yaxshi ko'rib qolganliklarini sezmay qoladilar. Ishontirishning ta'sirlanishdan farqi shuki, bunda ta'sirlanuvchi faqat hissiyotlari tufayli emas, balki aqli xushi farosati bilan o'qituvchining ta'siriga beriladi. Masalan: o'qituvchining ishonchi bilan bir sharoitda ba'zan muvaffaqiyatni kafolatlaydi.

Uchinchi mexanizm ham ikkinchisiga o'xshashsada asosan so'zlardir, lekin har bir so'z bevosita hissiyotlarga emas, balki mantiqqa, ongga yo'naltirilgan bo'ladi. E'tiqodga ta'sir ko'rsatish uchun o'qituvchi quyidagilarga amal qilishi kerak.

- asosiy fikrni aniq va lo'nda qilib, o'quvchiga tushuntirishi, fikrning tinglovchiga aloqador manfaatli tomonini tushuntirish, xulosa chiqarishni o'quvchiga havola etish;
- bir-ikkita tayanch iboralarini tanlab olib tushuntirish mobaynida ular fikrining xotirada o'rnashib qolishga sabab bo'ladi;
- ishonarli, qarama-qarshiliksiz fikrlarni aniq ifodalash, chunki umumiy fikr - mulohazalardan ko'ra aniq fikrlarga odam tezroq ishonadi.
- o'ziga ishonishi kerak, bu borada tinglovchini ham istiqbolga ishontirish va yangilikka umidvor qila olish;
- o'z qarashlari va fikrlarini ochiq va samimiy bayon eta olish ham auditoriyaning ma'ruzachini sevib qolishi va unga o'rganib qolishga imkon beradi;
- har bir tinglovchini gapirayotgan shaxsning unga shaxsiy munosabati juda qiziqtiradi, shuning uchun hammaga bir xilda teng munosabat bildira olish hech kimning shaxsiyatiga tegmaslik kerak.

Talabalarning muloqot psixologiyasini rivojlantirishda pedagogdan quyidagi vazifalarni amalga oshirishni belgilab beradi:

- hamqorlikdagi faoliyat jarayonida shaxslararo o'zaro ta'sir va muloqot qonuniyatlarini o'rganish;

- sharq allomalarining muloqot haqidagi qarashlarini tahlil qilish;
- talabani faollikka undovchi muomalaviy imkoniyatlari mavjudligini ta'kidlab o'tish;
- talabalarda kasbiy layoqatni faollashtirishga qaratilgan muloqotni shakllantirish;
- shaxslararo munosabatlarni muvofiqlashtirishda muloqotning rolini o'rttirish;
- o'zaro ta'sir etishning ayrim oqibatlarini hisobga olish.
- muomala madaniyatining nazariy asoslarini;
- shaxslararo munosabatlar qonuniyatlarini;
- pedagogik muloqotning qonuniyatlarini;
- oilada, guruh va jamoalarda muloqotga qo'yiladigan asosiy talablar haqida tasavvurga ega bo'lishi kerak;
- shaxsda muloqot shakllanishini o'rganish;
- muloqot madaniyatini barcha guruh va jamoalarda shakllantirish;
- shaxslararo munosabatlarda muloqotning ahamiyatini kuzatish;
- muloqot sirlarini bilishi va qo'llay olishni;
- guruhlarda muloqotni shakllantirish metodikalarini o'tkazish;
- oilada muloqot madaniyati, muloqot sirlaridan bohabar bo'lish;
- muloqot madaniyatini shakllantirish maqsadida psixologik maslahatlar tashkil tish yuzasidan ko'nikmalar hosil qilishdan iboratdir.

Talabalarda muloqotga kirisha olmaslikning asosiy omili - bu o'zini - o'zi ortiqcha yoki past baholash tufayli o'ziga va uni qurshab turgan odamlarga noto'g'ri munosabatdir. Buning oldini olish imkoniyatlari mavjud bo'lib, asosan quyidagilarga ahamiyat berish ijobiy samaralar sari yetaklaydi:

- hamqorlik faoliyatida, muloqotlar tizimi orqali muloqot jarayonining barcha a'zolari o'rtasida insonparvarlik munosabatlarini tashkil qilish, emotsional muhitni taqqoslash imkoniyatini yuzaga keltirish;
- muloqotda ichki munosabatlar tizimida har bir a'zoning qulay pozitsiyasini ta'minlashga qaratilgan tadbirlarni amalga oshirish;
- insonning muloqot xususiyatlari, maromi, usullari, shakllari to'g'risidagi axborotni egallashga oid maxsus mashg'ulotlarni uyushtirish;
- shaxslararo munosabatlar va muloqot usullariga mo'ljallangan ishbilarmonlik o'yinlari, psixodrama, trening tizimini yaratishdan iborat.

Yuqoridagi fikrlardan ko'rinadiki, pedagogik jarayoni murakkab bo'lib, uning subyekti o'qituvchi shaxsi hisoblanadi. Pedagog shaxsida muloqotchanlik ko'nikma va malakalarining shakllantirish o'quv - tarbiya jarayonini tashkil qilish, jamoada ko'tarinki kayfitiyani, ishchanlik hissini tarbiyalashda muhim ahamiyatni kasb etadi.

Xulosa qilib aytadigan bo'lsak, yuqoridagi qoidalarga barcha pedagog va talabalar rioya qilib, gavdalarini to'g'ri tutish, muammoli vaziyatlarga va

muloqot maqsadiga, maromiga mutanosib tushadigan hodisalar, holatlar, sharoitlar, muayyan muhit, mazmunli harakatlar, imo - ishoralar, mimika, pantomimika ustida ishtiyoq bilan shug'ullansalar, yengil tabassum, iliq, miyig'ida kulish, chiroyli yurish kabi mashqlarni amalga oshirsalar, noverbal nutq yordami bilan shaxslararo munosabatni to'g'ri yo'lga qo'yish imkoniyatiga erishadilar. Atrofdagilarda yoqimli taassurot qoldirish, ularda mehr - muhabbat tuyg'usini uyg'otish muloqotdosh tanlashga imkon tug'diradi. Jismoniy va ma'naviy jihatdan erkinlikka erishish o'ziga ishonch tuyg'usini yuzaga keltirsa, mustaqillik muloqotda teng huquqli sherik bo'lishga shart-sharoit yaratadi. Kelgusida xuddi mana shu yo'sinda ta'lim-tarbiya olgan talaba uni hayotda qo'llashning maqbul usullariga ega bo'lishi mumkin. Shundagina u inson sifatida yetuk shaxsga aylanadi va mamlakatimiz ravnaqiga xissasini qo'shuvchi malakali mutaxassisga aylanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. P.I. Ivanov, M.E. Zufarova. Umumiy psixologiya. Darslik. "O'zbekiston faylasuflari" milliy jamiyati nashriyoti, 2008.-480bet.
2. V.Karimova, F.Akramova, G.Ochilova, G. Musaxonova. Pedagogika. Psixologiya. O'quv qo'llanma. -T.: "A. Qodiriy" nomli nashriyoti, 2011. -300bet.
3. O.Po'latova "The Peculiarity of Communication in Human Relations". Eastern European Scientific Journal. Ausgabe 02/2020 92-94 betlar www.auris-verlag.de